

PARLAMENTER SİSTEM İLE BAŞKANLIK SİSTEMİNİN ANALİZİ VE BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

Arş. Gör. Zehra CANER*

ÖZET

Günümüzde siyasal istikrarsızlıkları ve rejim bunalımlarını önlemek için hükümet sistemi tartışmaları yapılmaktadır. İnsanlar parlamenter sistemin hükümet krizlerine yol açtığını düşündükleri için Türkiye'de başkanlık sisteminin tercih edilmesi gerektiği fikri artmıştır. Bu çalışmada parlamenter sistem ile başkanlık sisteminin tarihsel gelişimi, avantaj ve dezavantajları, ülke uygulamaları incelenmekte ve son olarak iki sistemin Türkiye'de uygulanabilirliği karşılaştırmalı olarak anlatılmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER: Başkanlık sistemi, parlamenter sistem, hükümet krizi, siyasal istikrarsızlık, rejim bunalımı

THE ANALYSIS OF PARLIAMENTARISM WITH PRESIDENTIAL SYSTEM AND THE APPLICABILITY OF PRESIDENTIAL SYSTEM IN TURKEY

ABSTRACT

Today regime debates are made to prevent political instability and regime crises. The idea of presidential system should be preferred in Turkey has increased because people think that parliamentarism causes government crises. The historical developments of parliamentarism with presidential system, their advantages and disadvantages, country practices are analyzed in this study and finally the applicability of two systems in Turkey is explained in comparative.

---

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

KEYWORDS: *Presidential system, parliamentarism, government crisis, political instability, regime crisis*

GİRİŞ

Ülkemizde hükümet sistemi tartışmaları uzun yıllardan beri üzerinde durulan ve özellikle de bunalım dönemlerinde yoğun şekilde işlenen bir konudur. Ekonomik veya siyasi buhranların rejim değişikliği ile giderilmesinin mümkün olup olmayacağına ilişkin yapılan çalışmalar özellikle başkanlık sistemine geçilmesine gerektiği yönünde olmuştur. Şu anki hükümet sistemimiz parlamenter sistemden biraz sapmış olmasına rağmen temelde bu rejimin özelliklerini bünyesinde taşıdığından parlamenter sistem olarak adlandırılmaktadır ve mazisi de oldukça eskidir.

İlk olarak başkanlık sistemi tartışmaları, 1982 Anayasası'nın hazırlanması sırasında ileri sürülmüş ancak bu öneri danışma meclisi tarafından kabul görmemiştir.¹ Daha sonra Turgut Özal, başbakanlığı döneminde (1983-1989) başkanlık sistemi lehinde tekrar bir tartışma başlatmış bu konuya ilişkin düşüncelerini TÜSİAD tarafından yayımlanan Görüş Dergisi'nde dile getirmiştir. Özellikle koalisyon dönemlerinde hükümetlerin başarılı olamayıp ülkeyi her alanda kötüye götürdüğünü vurguladıktan sonra dünyada gelişmiş 10-15 ülke arasına girmenin başkanlık sisteminden geçtiğini savunmuştur. Özal'ın ölümünden sonra cumhurbaşkanı olan Süleyman Demirel, 1993 yılında yeni yasama yılı açılış konuşmasında cumhurbaşkanının iki turlu olarak halk tarafından seçilmesi gerektiğinin üzerinde durmuştur. Son olarak 2002 seçimlerinden sonra iktidar partisi olarak siyasi hayatına devam eden Adalet ve Kalkınma Partisi başkanlık hükümeti önerisini zaman zaman gündeme getirmekte ve yeni anayasa yapım sürecine girilen bugünlerde bu sisteme dair çeşitli varsayımlar altında ülke uygulamaları ve ülkemizde hangi oranda ve nasıl uygulanacağına ilişkin teoriler gündemi oldukça meşgul etmektedir.²

---

¹ TUNÇ, Hasan / YAVUZ Bülent, "Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi", TBB Dergisi S. 81, Ankara 2009, s. 27.

² GÖNENÇ, Levent, "Türkiye'de Hükümet Sistemi Tartışmalarına Kısa Bir Bakış ve Mevcut Hükümet Sisteminin Niteliği"

Türkiye’de hükümet sistemi değişikliğine gerçekten ihtiyaç var mıdır? Başkanlık sistemi tercihi ülkemizin siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklarına çare olacak mıdır? Şeklindeki sorulara cevap vermek amacıyla hazırlanan bu çalışmada öncelikle her iki sistemin tarihsel gelişimi, avantaj ve dezavantajları üzerinde durulacak ülke uygulamalarından örnekler verilerek sistemlerin analizleri yapılacak ve son olarak iki sistemin Türkiye’de uygulanabilirliği karşılaştırmalı olarak anlatılacaktır.

I.PARLAMENTER SİSTEMİN ÖZELLİKLERİ

Parlamente sistemin özellikleri asli ve tali olmak üzere iki kısımda incelenmektedir. Bu yöntem Lijphart tarafından ortaya konulmuştur.³ Asli unsurlar rejime temel karakterini kazandıran olmazsa olmaz özelliklerdir. Tali unsurlar bakımından rejimdeki sapmalar ise sistemi ‘parlamente’ olmaktan çıkarmamakla birlikte saf halinden uzaklaşmasına yol açmaktadır.

Parlamente hükümet modeline ilişkin yapılan tanımların en ünlüsü yürütme iktidarının yasama iktidarından kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu şeklindedir.⁴ Bu tanım aynı zamanda sistemin asli unsurlarının kısa bir özetidir. Leon D.Epstein tarafından yapılan bu ünlü tanımın analizinde sistemin iki temel ayırt edici özelliği karşımıza çıkmaktadır:

1)Hükümet yasama organından çıkar; yasama organı hükümeti seçmektedir.

2)Hükümet yasama organına karşı sorumludur.

Doktrinde bu iki özelliğe üçüncüsünün eklendiği bilinmektedir: Yürütme iki başlıdır.⁵

<http://www.tepav.org.tr/turkiyede-hukümet-sistemi-tartismalarına-kisa-bir-bakis-mevcut-hükümet-sisteminin-niteliği.pdf> s. 4. (25.05.2013)

³ **GÖZLER**, Kemal, Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş, Bursa 2009, s. 150.

⁴ **ATAR**, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Konya 2007, s. 142.

⁵ **GÖZLER**, s. 150.

Epstein'in yaptığı kısa tanımdan anlaşıldığı gibi parlamenteer sistemde kuvvetler arasında tam bir ayrışma bulunmamaktadır. Yasama ve yürütme organları arasında işlevsel ve organik açıdan işbirliğinin olması bu iddiayı destekler niteliktedir.⁶

A) ASLİ ÖZELLİKLER

1) İki Başlı Yürütme

Bazı kaynaklarda dualizm olarak ifade edilen bu yapıda yürütmenin sorumsuz kanadını devlet başkanı sorumlu kanadı ise başbakanın da içinde bulunduğu bakanlar kurulu temsil eder.⁷ Devlet başkanlığı makamını monarşik yapıya sahip parlamenteer sistemlerde kral, cumhuriyet tipi ülkelerde ise cumhurbaşkanı işgal eder. Devlet başkanı yasama organına karşı sorumlu değildir. Bu sebeple yetkilerini başbakan veya ilgi bakanın karşı imzasıyla kullanabilir.⁸ Parlamenteer sistemde yürütme yetkisi başbakan ve diğer bakanlar tarafından kullanılır. Hükümet politikalarının temel ilkeleri başbakan tarafından belirlenir. Yürütmenin icrai nitelikteki yetkileri başbakan ve kabinesine aittir. Sorumsuz devlet başkanın icrai yetkileri yoktur buna karşılık bazı sembolik yetkilere sahiptir.

2) Yürütmenin Yasamadan Doğması

Parlamenteer hükümet sisteminin uygulandığı ülkelerde yürütme organı doğrudan halk tarafından seçilmemektedir. Yürütmenin birinci kanadı olarak adlandırılan devlet başkanı meşruti monarşiye sahip olan ülkelerde irsi olarak belirlenirken cumhuri parlamenteer sistemlerde ise yasama organı tarafından göreve getirilmektedir. Yürütmenin ikinci kanadını teşkil eden kabine parlamentodan doğmaktadır. Almanya ve Japonya'da başbakan yasama organı tarafından seçilirken, parlamenteer sistemi benimseyen diğer ülkelerde ise devlet başkanı parlamentodan güvenoyu alabilecek bir kişiyi başbakan olarak atamaktadır. Bu konudaki

---

⁶ **BAL**, Bülent, İstikrarsız Parlamentarizme Karşı Başkanlık Sistemi, İstanbul 2001, s. 23.

⁷ **ODYAKMAZ**, Zehra / **KAYMAK**, Ümit / **ERCAN**, İsmail, Anayasa Hukuku İdare Hukuku, Ankara 2006, s. 259.

⁸ **GÖZLER**, s. 151.

anayasal teamül çoğunluk partisi liderinin başbakan olarak atanması şeklindedir.⁹

Bakanlar ise başbakanın önerisi üzerine devlet başkanı tarafından atanırlar.¹⁰

Bakanlar kurulu üyelerinin parlamento dışından seçilmesi mümkündür ancak çoğunlukla bunların da yasama organı içinden seçildiği görülmektedir.¹¹ Buna karşılık bakanlar kurulunun başkanı olan başbakanın parlamenter olması zorunludur.¹²

3) Yürütmenin Yasamaya Karşı Sorumlu Olması

Yukarıda yürütmenin ilk kanadı olan devlet başkanının herhangi bir organa karşı siyasi sorumluluğunun olmadığından bahsedildi. Fakat yürütmenin ikinci kanadını oluşturan kabine yasama organına karşı siyasi olarak sorumludur.¹³ Bu siyasi sorumluluk ilkesi gereğince bakanlar kurulu parlamentonun güvenine sahip olduğu sürece görevde kalır.¹⁴

Parlamenter sistemde yasama organı güvensizlik oyu vererek kabineyi görevinden alabilir. Bakanlar kurulunun parlamentoya karşı bu sorumluluğu kolektif ve bireysel olmak üzere iki çeşittir. Kolektif sorumluluk hükümetin genel siyasetinin yürütülmesinden doğan ve bakanlar kurulunun tamamen düşmesine sebep olan sorumluluk çeşididir. Bireysel sorumluluk ise her bakanın kendi işlerinden ve emri altındakilerin fiillerinden dolayı parlamentoya karşı sorumlu olması anlamına gelir. Bireysel sorumluluk yolu işletilerek sadece ilgili bakanın görevine son verilebilir.¹⁵

B) TALİ ÖZELLİKLER

1) Yürütme Organının Fesih Yetkisi

⁹ **GÖZLER**, s. 153.

¹⁰ **YÜZBAŞIOĞLU**, Necmi, Anayasa Hukuku, İstanbul 2008, s. 19.

¹¹ **ATAR**, s. 142.

¹² **ERDOĞAN**, s. 29.

¹³ **GÖZLER**, s. 153.

¹⁴ **ERDOĞAN**, s. 29.

¹⁵ **DİKİCİ**, M. Fatih, Anayasa Hukuku, Ankara 2005, s. 35.

Fesih yetkisi yasama ve yürütme arasındaki dengeyin sağlanmasında önemli araçlardan birisidir. İngiliz anayasası uygulamaları arasında yer almaktadır.¹⁶ Hükümet ve parlamento arasındaki olası bir uyuşmazlığı gidermek için getirilen bu mekanizmada söz konusu ihtilafın halk tarafından çözülmesi istenmektedir.¹⁷

Bu yetkinin devlet başkanı veya hükümet başkanı tarafından kullanılması ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte asıl önemli olan belli bir süre için seçilmiş olan meclisin, görev süresi dolmadan varlığına yürütme tarafından son verilmesi ve meclis seçimlerinin yenilenmesi sonucunu doğurmasıdır.¹⁸

2) Aynı Kişinin Yasama ve Yürütme Organında Aynı Anda Görev Alabilmesi

Başkanlık sisteminden farklı olarak parlamenter sistemde aynı kişi hem yasama hem de yürütme organında görev alabilir.¹⁹ Bu durumda parlamenter sistemde bir kişinin aynı anda milletvekili, bakan veya başbakan olabilmesi mümkündür.²⁰

Bu nedenle ünlü İtalyan siyaset adamı Giovanni Sartori parlamenter sistemden bahsederken kuvvetler ayrılığı yerine kuvvetler paylaşımı kavramını kullanmaktadır.²¹ Ayrıca parlamenter sistemdeki kuvvetlerin ayrımının yumuşak olarak nitelendirilmesinin sebebi de budur.

3) Bakanlar Kurulunun Parlamentonun Çalışmalarına Katılabilmesi

Parlamerter sistemlerde bakanlar kurulu, kanun tasarısı sunarak yasa yapım sürecine katılma hakkına sahiptir.²² Ancak bunun

---

¹⁶ **TEZİÇ**, s. 432.

¹⁷ **KABOĞLU**, s. 122.

¹⁸ **TEZİÇ**, s. 432.

¹⁹ **ATAR**, s. 142.

²⁰ **GÖZLER**, s. 155.

²¹ **BAL**, s. 23.

²² **GÖZLER**, s. 155.

için kuruldaki bütün bakanların imzası gereklidir. Çünkü bakanlar kurulu işlemleri, kollektif niteliktedir yani iradelerin belli bir alanda toplanması gereken karar biçiminde ortaya çıkan hukuksal işlemlerdir.

II. AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARIYLA PARLAMENTER SİSTEM

A) PARLAMENTER SİSTEMİN AVANTAJLARI

1) Parlamenter sistem siyasi tikanıklıklara çözüm getiren mekanizmalara sahiptir: Parlamenter rejimde olası hükümet krizleri daha kolay ve demokratik yollarla çözüme kavuşturulabilmektedir.²³ Yasama organı ile yürütme organı arasında bir siyasi krizin ortaya çıkması durumunda, güvensizlik oyu ve fesih gibi araçlar devreye girebilmekte böylece askeri darbe veya diktatörlük rejimiyle sistemin zarar görmesi engellenmektedir.

2) Parlamenter sistem esnek bir yapıya sahiptir: Parlamenter sistemi savunanlar hükümet ile parlamento arasındaki siyasi sürecin donuk nitelikte olmadığını sürekli gelişmeye açık olduğunu dile getirmektedirler. Başkanlık sisteminin aksine iş göremeyen hükümetlerin değişmesini uzun süre beklemek gerekmeyeceğini güvenoyu mekanizması iletilerek hükümetlerin düşürülebileceğini ifade ederler.²⁴

3) Parlamenter sistemde siyasi kutuplaşmalar yumuşak bir niteliğe sahiptir: Parlamenter sistemde başkanlık sisteminde olduğu gibi seçimi kazanan partinin herşeyi kazandığı görüşü geçerli değildir. Seçimi kaybeden partiler muhalefet partisi olarak adlandırılırlar ve kısıtlı da olsa bazı anayasal hakları kullanabilirler yani sistemden tam olarak dışlanmazlar. Bu yönüyle başkanlık sistemindeki kaybedenin herşeyi kaybetmesi durumu parlamenter sistemlerde görülmemektedir.²⁵

4) Parlamenter sistemlerde devlet başkanı ılımlaştırıcı ve uzlaştırıcı bir özelliğe sahiptir: Devlet başkanının tarafsız ve siyasi açıdan sorumsuz olması arbulucu bir nitelikte olmasına imkan tanır.²⁶

²³ DİKİCİ, s. 36.

²⁴ GÖZLER, s. 158.

²⁵ GÖZLER, s. 158.

²⁶ DİKİCİ, s. 36.

B) PARLAMENTEER SİSTEMİN DEZAVANTAJLARI

1) Parlamenteer sistemlerde daha az istikrarlı ya da istikrarsız hükümetler ortaya çıkar: Parlamenteer sistemlerde hükümetin görevde kalabilmesi için sürekli olarak parlamentonun güvenine sahip olması gerektiğinden sistemin mantığı gereği her zaman için potansiyel bir hükümet istikrarsızlığı mevcuttur. Özellikle Üçüncü ve Dördüncü Fransız Cumhuriyetleri ile Alman Weimar Cumhuriyetinde, İkinci Dünya Savaşı sonrası İtalya'da 60 ve 90'lı yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nde ciddi hükümet istikrarsızlıkları yaşanmıştır.²⁷ 90 yıllık cumhuriyet tarihimizde bugün 61 tane hükümet kurulmuştur. Anayasamıza göre seçimlerin normal şartlarda 4 yılda 1 yapılması gerekmektedir. Şu an 23. hükümetin kurulması gerekirken 61. hükümetin görevde olması ülkemizde önemli derecede hükümet istikrarsızlığı yaşandığının bir göstergesidir.²⁸

2) Parlamenteer sistemlerde zayıf hükümetlerin ortaya çıkma ihtimali daha yüksektir: Bu durumun asıl sebebi parlamenteer sistemlerde sıkça karşılaşılan koalisyon hükümetleridir. Parlamenteer sistemdeki hükümetin tek bir partinin çoğunluğuna dayanması durumu Westminster olarak adlandırılmaktadır. Hükümet tek bir parti yerine birden çok partinin kombinasyonundan meydana geliyorsa bu takdirde koalisyon hükümeti söz konusu olur.²⁹ Koalisyon hükümetlerinde iktidarda birden fazla parti olması sebebiyle parti liderleri arasında uyuşma sağlanamadığı için karar mekanizması oldukça yavaş bir şekilde işlemektedir.³⁰ Koalisyon hükümetleri döneminde parlamento başta güvenoyu olmak üzere yürütmeye karşı sahip olduğu hukuki araçları oldukça etkin bir şekilde kullanabildiğinden yürütme karşısında daha güçlü hale gelmektedir.³¹

---

²⁷ GÖZLER, s. 159.

²⁸ KUZU, Burhan, Her Yönü İle Başkanlık Sistemi, İstanbul 2011, s. 93.

²⁹ BAL, s. 24.

³⁰ GÖZLER, s. 159.

³¹ KAHRAMAN, Mehmet, "Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık ya da Yarı Başkanlık Sistemlerinin Türkiye'de Uygulanabilirliği" MKÜSBED c.9, s.436 <http://www.mku.edu.tr/files/25-dosya-1355414446.pdf> (25.05.2013)

3) Parlamenter sistemlerde düşük nitelikte bir demokrasi gözlemlenmektedir: Bunun ilk sebebi halkın hükümet üyelerini doğrudan belirlememesidir. İkinci sebep olarak ise hesap sorulabilirlik mekanizmasının özellikle koalisyon hükümetleri döneminde sağlıklı bir şekilde işletilememesidir. Ayrıca başbakanın da suçu kabinedeki diğer üyelerin üstüne yıkarak sorumluluktan kurtulması olasıdır. Bunun yanı sıra parlamenter sistemde önceden bilinebilirlik mekanizması işlemez. Şöyle ki seçmen oy kullanırken oy verdiği adayın kazanması durumunda bu kişinin hükümette yer alıp almayacağını bilmemektedir.³²

III. TÜRKİYE'DE PARLAMENTER SİSTEM

Ülkemizde anayasal tarihi gelişim sürecine bakıldığında anayasalı dönemde 1876 Anayasası'nın kısa uygulaması ile 1921 Anayasası dönemi dışında esas olarak parlamenter hükümet sisteminin tercih edildiği bilinmektedir.³³

1982 Anayasası'nın yürütme yetkisi ve görevini düzenleyen 8. maddesinin gerekçesinde yürütmenin 1961 Anayasası'nda yasamaya tabi bir kuvvet olarak düzenlendiğini oysa yürütme gücünün modern hayatta devletin beyni vazifesi gördüğünü 1961-1980 arası dönemde karar alma gücünden yoksun bir durumda bulunan yürütme gücünün bu durumdan kurtulması ve parlamenter sistemin gereği olan eşitlik ve denklik içinde işbirliğiyle faaliyetlerini yürütebilecek şekilde gerekli yetkilere sahip bir kuvvet olarak düzenlenmesi gerektiği biçimindeki ifadeler yer verilmiştir.³⁴

2007 yılında cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi hükmünün anayasada yer almasının ardından Türk hükümet sisteminin niteliği konusunda yeni tartışmalar başlamıştır. Bu sebeple Türkiye'deki

³² **GÖZLER**, s. 160.

³³ **BİLİR**, Faruk / **TUNÇ**, Hasan / **YAVUZ**, Bülent, Türk Anayasa Hukuku, Ankara 2012, s. 261.

³⁴ **AKGÜL**, Mehmet Emin, "Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı", Ankara Barosu Dergisi, Yıl:68, S. 2010/4, s. 95.

parlamerter sistem 2007 anayasa değişikliği öncesi ve sonrası olmak üzere iki kısımda incelenecektir.

A)2007 ANAYASA DEğİŞİKLİĞİ ÖNCESİ

1982 Anayasası 1961 Anayasası'nın öngördüğü saf parlamerter yapıdan uzaklaşmış ve parlamento tarafından seçilen cumhurbaşkanına güçlü yürütme yetkileri tanımıştır. Cumhurbaşkanına bu şekilde yetkilerin tanınmasında o dönem hükümet darbesiyle göreve gelen Kenan Evren ve Milli Güvenlik Konseyi'nin diğer subaylarının görüşleri etkili olmuştur.³⁵

1982 Anayasası'nın otoriteye ağırlık tanıyarak yürütmeyi güçlendiren hatta parlamerter sistemin mantığını zorlayacak düzeyde cumhurbaşkanını aşırı vesayetçi bir duruma sokan bu tutumuna rağmen bu anayasanın parlamerter sistemin temel unsurlarını taşıması münasebetiyle getirdiği hükümet sistemini farklı bir hükümet sistemi olarak tanımlamak mümkün değildir. Çünkü Anayasa'nın Yürütme Yetkisi ve Görevi başlığını taşıyan 8. maddesinden ve gerekçesinden parlamerter sistemi öngördüğü açık bir şekilde anlaşılmaktadır.³⁶ Yürürlükte olan anayasal düzende yürütme parlamerter sistemin gereklerine uygun olarak iki başlı bir yapıya sahiptir. Yürütmenin ilk kanadında cumhurbaşkanı yer alırken diğer kanadı ise bakanlar kurulu tarafından temsil edilmektedir. Yürütme işlevinin yerine getirilmesinde esas görevi üstlenen ve yasamaya karşı sorumlu olan bakanlar kuruludur.³⁷

Aynı zamanda yürütme yasamadan doğmaktadır. Bakanlar kurulunun ve bu kurulun başı olma özelliğini taşıyan başbakanın parlamento tarafından güvenoyu alabilecek olma niteliği göz önünde bulundurularak cumhurbaşkanı tarafından hükümeti kurmakla

---

³⁵ ULUŞAHİN, Nur, "Türkiye'de Mevcut Hükümet Sistemi'nin Niteliği ve Rejimin Başkanlık Sistemine Kaymasının Getireceği Tehdit ve Tehlikeler", Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi c.3 n.1/2011<http://www.sobiad.org/eJOURNALS/dergiHIA/arsiv/2011/04nurun-ulusahin.pdf>, s. 32. (30.04.2013)

³⁶ BİLİR, Faruk / TUNÇ, Hasan / YAVUZ, Bülent, s. 262.

³⁷ BİLİR, Faruk, Yeni Anayasa Yeni Mutabakat, Ankara 2012, s. 191.

görevlendirilmesi hususunun ülkemizde bir anayasal teamül olarak kabul edilmesi Epstein'ın parlamenter sistem tanımına uygun düşmektedir. Bu nedenle 1982 Anayasası'nın getirdiği hükümet sisteminin parlamenter sistemin bütün asli unsurlarını taşıması dolayısıyla hala parlamenter sistem olup olmadığı konusundaki tartışmalar oldukça yersiz bir görünüm arz eder.

Bu açıdan bakıldığı zaman 1982 Anayasası yasamaya karşı yürütmeyi yürütme içerisinde de siyasal açıdan sorumsuz nitelikte olan cumhurbaşkanını güçlendirmekte bu nedenle aksak ya da bozuk olarak adlandırılabilir bir parlamenter sistem örneğini karşımıza çıkarmaktadır.³⁸

Bu aksaklığın sebebi ise klasik idare hukuku öğretisi içinde yer alan yetki ve usulde paralellik ilkesi veya ne kadar yetki varsa o kadar da sorumluluk vardır şeklinde özetlenen bir teoriye dayanmaktadır. 1982 Anayasası'na göre cumhurbaşkanının yasama, yürütme ve yargı alanındaki icrai yetkilerine karşılık hiçbir sorumluluğunun olmaması ancak 13. yüzyıl öncesinde İngiltere'deki kral hata yapmaz anlayışının bir ürünü olarak yorumlanabilir. 1961 Anayasası'nın iyi işlememesinin sebebi cumhurbaşkanının daha sembolik ve nicelik itibarıyla daha az yetkiye sahip olması değildi. Bir başka ifadeyle, günümüzde cumhurbaşkanının bu kadar fazla yetkiye sahip olması tek başına yaptığı icrai nitelikteki işlemlere karşı dava açılmaması sistemin demokratikliğini azalttığı gibi mevcut sorunların önüne de geçememiştir. Bu nedenle her geçen gün hükümet sistemi tartışmalarına bir yenisi daha eklenmektedir.

1982 Anayasası'nda yer alan parlamenter rejim unsurlarını şu şekilde özetlemek mümkündür: Parlamenter rejimin en önemli ve tanımlayıcı unsuru olan hükümetin parlamento karşısında sorumlu olduğu ilkesi (m.112) Cumhurbaşkanının siyasal sorumsuzluğu ve karşı

---

³⁸ **ULUŞAHİN**, Nur, “Türkiye’de Mevcut Hükümet Sistemi’nin Niteliği ve Rejimin Başkanlık Sistemine Kaymasının Getireceği Tehdit ve Tehlikeler”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi c.3 n.1/2011 <http://www.sobiad.org/eJOURNALS/dergiHIA/arsiv/2011/04nurusahin.pdf>, s. 32. (30.04.2013)

imza kuralı (m.105) Seçimlerin cumhurbaşkanı tarafından yenilenmesi (m.116) Yürütmenin ikili yapıda olması (m.8) gibi.³⁹

A)2007 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ SONRASI

5678 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun'da cumhurbaşkanının halk tarafından seçimini öngören bir hükme yer verilmesiyle hükümet sistemi tartışmaları yeni bir boyuta girmiş, bazı akademisyenler artık anayasanın başkanlı parlamenter sistemi benimsediğini iddia ederken diğerleri yarı başkanlık sistemine geçildiğini savunmuş geri kalanlar ise parlamenter sistemin önemli derecede bozulduğunu ancak bu değişikliğin bir hükümet sistemi değişikliğine yol açmadığını ileri sürmüşlerdir. Yaptığım incelemeler 1982 Anayasası'nda 2007 yılında yapılan bu yeni düzenlemenin hükümet sisteminde herhangi bir değişikliğe yol açmadığını ortaya koymaktadır.

Öncelikle başkanlı parlamenter sisteme geçildiği iddiasıyla ilgili olarak bu sistemin kısa bir analizi yapılacak ve mevcut hükümet sistemimizin bu sistemle ne derece örtüştüğü incelenecektir.

Başkanlı parlamenter sistem sembolik yetkilere sahip ve halk tarafından seçilen devlet başkanının yanında parlamentoya karşı siyasi sorumluluğu bulunan kabinenin yer aldığı hükümet modeline verilen addır.⁴⁰ Kısaca parlamenter sistemin temel unsurlarını sabitleyip sisteme halk tarafından seçilen bir devlet başkanı eklendiği takdirde ortaya başkanlı parlamenter sistem çıkmaktadır.⁴¹

1982 Anayasası cumhurbaşkanına sembolik yetkileri aşan nitelikte icrai birtakım yetkiler tanıdığından cumhurbaşkanının sadece halk tarafından seçilme unsuruna binaen sistemin başkanlı parlamenter sisteme dönüştüğünü söylemek mümkün değildir. Böylece mevcut hükümet sistemimiz parlamenter sistemden gittikçe uzaklaşan bir özellik

---

³⁹ ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Ankara1995, s. 307.

⁴⁰ BİLİR, Faruk, s. 199.

⁴¹ GÖNENÇ, Levent, "Hükümet Sistemi Tartışmalarında Başkanlı Parlamenter Sistem Seçeneği"
<http://www.yasayanayasa.ankara.edu.tr/docs/makaleler/hukumet-sistemi-tartismalari.pdf>, s. 3. (30.04.2013)

gösterirken aynı zamanda yarı başkanlık sistemine sistemine yaklaşmakta dolayısıyla melez bir görünüm sergilemektedir.⁴²

Yapılan açıklamalardan anlaşıldığı üzere mevcut hükümet sistemimiz oldukça sorunludur. Bu sorunlara ve ne şekilde giderilebileceğine yönelik düşüncelere başkanlık sisteminin Türkiye’de uygulanabilirliği çerçevesinde değinilecektir.

IV.BAŞKANLIK SİSTEMİNİN ÖZELLİKLERİ

Başkanlık sisteminin özelliklerini incelerken parlamenter sistemde olduğu gibi Arend Lijphart’ın metodolojisinden yararlanılarak önce asli daha sonra ise tali özellikleri üzerinde durulacaktır.

A)ASLİ ÖZELLİKLER

1)Yürütme Organının Tek Kişiden Oluşması

Parlamenter sistemlerde başbakan ve diğer bakanlar kolektif bir yürütme organını meydana getirmektedir. Başkanlık sisteminde ise halk tarafından seçilen başkan sadece kendi atadığı hükümetin başkanı değildir aynı zamanda devlet başkanlığı görevini de üstlenmiştir. Parlamenter sistemde başbakan eşitler arasında birinci olarak ifade edilmektedir, oysa başkanlık sisteminde başkan yürütmenin motoru haline geldiğinden diğer kabine üyeleri başkanın sadece danışmanı ve yardımcıları olarak kabul edilmektedir. Başkan kabine üyelerini atama ve görevden alma insiyatifine sahiptir.⁴³ Bakanların kararı ne yönde olursa olsun başkanın kararı karşısında pek önem ifade etmez, son ve kesin söz başkana aittir.⁴⁴

Nitekim 1861-1865 yılları arasında ABD başkanı olan Abraham Lincoln sekreterleriyle yaptığı bir toplantıda kendi görüşüne karşı olan yedi sekreterine “yedi hayır, bir evet, evetler kazandı.” demiştir.⁴⁵

⁴² **BİLİR**, Faruk, s. 199.

⁴³ **ULUŞAHİN**, Nur, Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi, Ankara 1999, s. 41.

⁴⁴ **ÖZER**, s. 180.

⁴⁵ **TEZİÇ**, s. 445- 446

2) Başkanın Doğrudan veya Doğrudan-Benzeri Bir Biçimde Halk Tarafından Seçilmesi

Yürütmenin başı durumunda bulunan başkanın halk tarafından seçilmesi, yürütme organının da yasama organı gibi meşruluğunun kaynağını halktan alması sistemin zorunlu bir özelliğidir. Başkanın doğrudan halk tarafından seçilmesi durumunda araya başka bir kurum girmediği halde doğrudan- benzeri seçimde ise hiçbir adayın oyların mutlak çoğunluğunu alamaması halinde Arjantin, ABD ve Allende öncesi Şili'de olduğu gibi başkan seçme yetkisi parlamentoya ait olmaktadır.⁴⁶

3) Başkanın Yasama Organına Karşı Sorumlu Olmaması

Bu sistemde yürütmenin başı durumundaki başkan halk tarafından belli bir dönem için seçilmekte ve görev süresi boyunca parlamento tarafından görevine son verilememektedir. Bu durum başkanın güvensizlik oyu ile görevden alınamayacağı manasını taşımaktadır.

B)TALİ ÖZELLİKLER

1)Başkanın Yasama Organını Feshedememesi

Başkanlık sisteminde kuvvetler birbirine karşı sorumlu değildir kuvvetler arasındaki kesin ayırım bu durumu da beraberinde getirmiştir.

Kuvvetler bu sistemde birbirine eşit olarak kabul edildiğinden parlamento yürütme organını güvensizlik oyuyla düşüremediği için başkan da parlamento feshetme yetkisine sahip değildir.⁴⁷

2)Aynı Kişinin Yasama ve Yürütme Organlarında Aynı Anda Görev Alamaması

Parlamerter sistemin aksine başkanlık sisteminde yürütme yasamadan kaynaklanmadığı için başkan ve sekreterleri parlamento üyesi olamazlar.Başkan seçilen kişi önceden Kongre üyesiye bu görevinden istifa etmek durumundadır. Başkan sekreterlerini kongre dışından seçmek zorundadır. Aynı zamanda yasama organı üyeleri yürütme organında yer alamamakla birlikte idari nitelikte görevler de üstlenemezler.⁴⁸

---

⁴⁶ **ULUŞAHİN**, s. 31- 35.

⁴⁷ **GÖZLER**, s. 139.

⁴⁸ **GÖZLER**, s. 140.

3) Başkanın Yasama Organının Çalışmalarına Katılamaması

Başkan ve sekreterlerinin parlamento çalışmalarına katılamaması durumunun değişik görünüm şekilleri bulunmaktadır. İlk olarak başkan ve sekreterleri yasama organlarının toplantılarına katılmak suretiyle görüş bildiremezler. Buna ek olarak başkanın kanun teklif etme yetkisi bulunmamaktadır. Son olarak başkan yasama organının toplanmasını engelleme veya parlamentoyu tatil etme gibi yetkilere de sahip değildir.⁴⁹

V. AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARIYLA BAŞKANLIK SİSTEMİ

A) BAŞKANLIK SİSTEMİNİN AVANTAJLARI

1) Başkanlık sistemi istikrarlı bir yönetim sağlamaktadır: Başkanlık sisteminde başkanın yasama organından bağımsız olması, belli bir dönem için halk tarafından seçilmesi ve bu süre içinde parlamento tarafından görevden alınamaması rejime istikrar kazandıran unsurlardır.⁵⁰ Buradaki istikrar ifadesi dar anlamda kullanılmaktadır. Başkanın görevden alınamamasının tek istisnası impeachment olarak ifade edilen ağır cezai sorumluluk halidir. Dar anlamdaki yürütme içinde yer alan bu istikrar ve uyum geniş anlamdaki siyasal istikrar ile karıştırılmamalıdır.⁵¹ Kaliteli bir demokrasi için asıl önemli olan hükümet istikrarı yerine rejimin istikrarlı olmasının sağlanmasıdır. Çünkü istikrarlı bir hükümet her zaman etkili hükümet manasına gelmemektedir.⁵²

2) Başkanlık sistemi güçlü bir yönetim sağlamaktadır: Devletin tek kişi tarafından yönetilmesi yürütmenin gücünü arttıran bir unsurdur. Ayrıca başkan doğrudan doğruya halk tarafından seçildiği için prestiji ve meşruluğu da bu paralelde artacaktır.⁵³ Bu güç ve istikrarlı ortamın başkana sağladığı güven sayesinde başkanın politikasının kesintiye uğraması engellenmektedir.⁵⁴

⁴⁹ GÖZLER, s. 140.

⁵⁰ KUZU, s. 98.

⁵¹ ÖZBUDUN, s. 107.

⁵² ULUŞAHİN, s. 77.

⁵³ GÖZLER, s. 144.

⁵⁴ DİKİCİ, s. 36.

3) Başkanlık sistemi daha demokratik bir yönetim sağlamaktadır: Öncelikle başkanın doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi sisteme bu şekilde bir nitelik kazandırmaktadır. Başkanlık sisteminde kuvvetlerin birbirinden kesin olarak ayrılması ve seçimlerinin ayrı olarak yapılması rejime demokratik bir özellik katmaktadır. Diğer taraftan başkanlık sisteminde hesap sorulabilirlik mekanizması parlamenter sisteme göre daha işlevsel niteliktedir. Şöyle ki başkan yürütmenin başı olduğundan ve kararlarını tek başına aldığından bu kararlardan dolayı tek sorumlu kişi de kendisidir. Bu yönüyle başkanlık sisteminde halk kimden hesap soracağını parlamenter sisteme göre daha net bilmektedir. Başkanlık sistemine demokratiklik niteliğini kazandıran diğer unsur temsilcilerin önceden bilinebilir oluşudur.

Bu durum seçmenin oy pusulasını atarken kim için oy verdiğini ve oy verdiği kişinin kazanması durumunda hükümet edecek şahsı bilmesi anlamına gelmektedir.⁵⁵

B) BAŞKANLIK SİSTEMİNİN DEZAVANTAJLARI

1) Başkanlık sisteminde rejim krizleri ortaya çıkabilir: Bu sistemin en önemli sakıncalarından biri yasama ve yürütme organları arasındaki görüş ayrılıkları sebebiyle siyasi tıkanıklıklara neden olabilmesidir.⁵⁶

Çünkü bu sistemde fesih ve güvensizlik oyu gibi araçlar kullanılarak yasama ve yürütme organları karşılıklı olarak birbirlerinin hukuki varlığına son veremezler. Bu durumda ortaya çıkan krizlerin hukuki açıdan meşru olmayan yollarla çözümü gündeme gelebilir. Başkanın ve yasama organının farklı partiden olması durumu gerginliklerin hızla tırmanarak siyasi çıkmazlara yol açması ve muhtemel uyuşmazlıkları giderecek mekanizmaların yeterli olmaması sistem açısından büyük bir siyasi yetersizlik ve güçlüğü neden olabilir.⁵⁷

Ancak parlamenter sistemlerde özellikle tek partinin iktidarda olduğu hükümetlerde yasama ve yürütme çoğunluğunun tek elde

---

⁵⁵ **ULUŞAHİN**, s. 156.

⁵⁶ **TUNÇ**, Hasan / **YAVUZ** Bülent, s. 31

⁵⁷ **KUZU**, s. 41.

toplandığı durumlarda güvensizlik oyu mekanizmasının işletilerek sürekli yanlış kararlar alan bir hükümetin düşürülmesi mümkün olmadığı gibi yönetim hukuku açısından da antidemokratik bir durumun gözlemlenmesine sebebiyet verecektir. Parlamenter hükümet sisteminin uygulandığı bir ülke düşünelim. Aynı zamanda bu ülkede temsilde adalet ve yönetimde istikrarın sağlanması adına nispi temsil seçim sistemi uygulansın. Böylece parlamentoda çok sesliliğin ve uzlaşmanın sağlanması için seçmen kasıtlı olarak farklı partilere oy versin. Bu durumda ortaya çıkan koalisyon hükümetleri öncelikle bakanlıkları paylaşma derdine düşeceğinden uzlaşamayacaklar, ikinci olarak paylaşıldığı takdirde her bakanlığın başındaki siyasi parti, kendi liderinin ve taraftarlarının yararına karar alma ve devletin gelirlerini her ihtimale karşı sömürme yarışına girecektir. Ayrıca böylesine çok sesli bir ortamda uzlaşarak icraat yapmak mümkün olmayacaktır. Çünkü siyasi partiler, özellikle ülkemizdeki gibi parti disiplinine yoğun olarak önem verildiği ülkelerde sırf muhalefetlik olsun diye seçmene birşeyler yaptığını göstermek adına oldukça makul düzenlemelere bile karşı çıkarak icraatların önünü kapatabilirler. Dahası bu durumlardan bıkan seçmenin bir partiyi tek başına iktidar haline getirmesi durumunda iktidar partisi hem yasamaya hem de yürütmeye hükmettiğinden keyfi kararların yolu açılabilir bu da antidemokratik uygulamaların katmerleşmesine neden olur. Türkiye'nin demokrasi ve cumhuriyet tarihi maalesef bu kısır döngü içinde devam etmektedir. Koalisyon, icraatsızlıktan tükenen halk; tek başına iktidar, antidemokratik uygulamalar ve darbe...Bu durumda meclisin feshi veya güvensizlik oyu mekanizması işletilebilir mi, işletilirse kime nasıl faydası olur? gibi soruların cevabı parlamenter sistemlerde maalesef bulunmamaktadır.

2) Başkanlık sistemi katı bir özellik gösterir: Başkanlık hükümetine mutlak bir şekilde iktidar sağlayan bu özellik aynı anda sistemi esneklikten yoksun ve katı hale dönüştürebilmektedir.⁵⁸ Şöyle ki yürütme ve yasamanın belirli sürelerde işbaşında olması ve çok istisnai haller dışında görevden alınamaması katılık sorunu olarak adlandırılmaktadır.⁵⁹

⁵⁸ YAZICI, Serap, “Başkanlık Sistemleri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, TBB, Başkanlık Sistemi, s.128

⁵⁹ ULUŞAHİN, s. 92.

Böylesine katı görev süresinin yol açtığı sorunun iki boyutu bulunmaktadır. Birincisi popülaritesini veya meşruiyetini kaybeden bir başkan düşürülemezdir. İkinci olarak başarılı politikalar yürüten ve halkın güvenine sahip olan bir başkan tekrar seçilemezdir.⁶⁰ Başkanlık sistemindeki katılık sorunu sadece yürütmenin görev süresinin sabit olmasıyla alakalı değildir. Başkanlık sistemlerindeki meclislerin de sabit dönemler için seçilmiş olması durumu ve görev süresinin siyasal nedenlerle sınırlandırılmaması uzlaşmaz bir kongreye sebebiyet verecektir.⁶¹

3) Başkanlık sisteminde çift meşruluk sorunu ortaya çıkabilir: Hem yasama hem de yürütme organının halk tarafından seçilmesi sonucu her iki organ da ayrı ayrı meşruluk iddiasında bulunabilmektedir.⁶²

Çift meşruluk sorunu bölünmüş iktidarlarda ortaya çıktığı gibi bölünmemiş iktidarlar için de söz konusu olabilmektedir. Bölünmüş iktidar durumu başkanın yasama organına hakim olan partiden farklı bir partiye mensup olması halinde ortaya çıkar. Bu durumda üretilen politikalar ve temel işlevlerde siyasal çekişme ve kilitlenmeler gözlemlenmektedir. Bölünmemiş iktidarlarda başkan ve parlamento çoğunluğu aynı partiye mensuptur. Bölünmemiş iktidarlardaki sorun özellikle parti disiplininin olmadığı ülkelerde görülmektedir.⁶³

4) Başkanlık sisteminde siyasal kutuplaşmalar ortaya çıkabilir: Bu sistemde karşılaşılan kazananın herşeyi kazanması (winner takes all) kaybedenin ise herşeyi kaybetmesi (loser loses all) hali toplam sıfır oyunu (zero sum game) adı verilen bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bu sistemde seçimi kazanan aday yürütme yetkisi ve gücünün tamamını bir sonraki seçime kadar kullanma hakkını elde ederken kaybeden adaylar bir sonraki seçim dönemini beklemeye mahkum

---

⁶⁰ **YAZICI**, s. 129.

⁶¹ **ULUŞAHİN**, s. 96.

⁶² **GÖZLER**, s. 146.

⁶³ **ULUŞAHİN**, s. 109.

olmaktadırlar.⁶⁴ Böylece başkanlık sistemindeki demokratik siyaset ya hep ya hiç şeklinde bir oyuna dönüşmektedir.⁶⁵

Seçim yarışını kazananların kaybedenlerle ilişki kurmak istememesi ve siyasi mücadeleden dışlaması⁶⁶ demokratik bir durum olmasa da her sistemin kendi içinde birtakım dezavantajları olacağını kabul etmek ülkenin ne yönde eksiklik yaşadığını tespit edip o ihtiyacı gidermeye yönelik tercih yapmak daha mantıklı bir yaklaşım olacaktır.

5) Başkanlık sisteminde iktidarın kişiselleşmesi durumu ortaya çıkabilir.⁶⁷

VI. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

Ülkemizde başkanlık sistemini savunanların dört temel dayanağı bulunmaktadır: Birincisi siyasi istikrar isteği, ikincisi hızlı gelişmenin sağlanabilmesi için güçlü icranın olması, üçüncüsü tarihsel geçmişimizin başkanlık sistemine yatkınlığı ve son olarak bu sistemin esasen diktatörlük ve askeri darbelere yol açmayacağı şeklindedir.⁶⁸

Başkanlık sistemine geçilebilmesi için mevcut anayasada değişiklik yapılarak yürütmeyi güçlendirmeye yönelik hükümler arttırılmalı, devlet ve hükümet başkanlığı kurumları birleştirilmeli, başbakanlık müessesesi kaldırılmalı, TBMM'nin hükümeti denetim yollarına ilişkin hükümlerinin anayasadan çıkarılmasına paralel olarak cumhurbaşkanının meclisi fesih yetkisine de son verilmesi gerekmektedir.⁶⁹

⁶⁴ **YAZICI**, s. 135.

⁶⁵ **TURHAN**, Mehmet, “Anayasa Hukukunda Hükümet Sistemi Tartışmaları”, Liberal Düşünce Dergisi, S. 66, s. 68. <http://www.liberal.org.tr/upresimler/liberal-dusunce-sayi66.pdf> (30.04.2013)

⁶⁶ **GÖZLER**, s. 146.

⁶⁷ **GÖZLER**, s. 147.

⁶⁸ **YILMAZ**, Sait, “Başkanlık Sistemi; ABD, Türkiye’ye Örnek Olabilir Mi?” s. 5, <http://www.usam.aydin.edu.tr/analiz/baskanlik-sistemi-abd-turkey.pdf> (30.04.2013)

⁶⁹ **YANIK**, s. 123.

SONUÇ

Türkiye’de parlamenter sistemin en önemli sorunu olarak hükümet istikrarsızlıkları gösterilmektedir. Bu durumun önüne geçilmesi için de yürütmenin güçlendirilmeye ihtiyacı vardır. Ancak 1982 Anayasası’nın ilk halinden günümüze kadar olan süreçte yürütmenin sorumsuz kanadının güçlendirilmesi parlamenter sistemin mantığına uymadığı gibi sistemin sorunlarına da çare olamamıştır. Ayrıca tekrar seçilme kaygısı güden siyasetler bu ümit ve kaygıyla hareket ettikleri için parlamento etkin ve verimli bir şekilde çalışmamaktadır. Seçim sistemimiz ise çıkmazlarla dolu düzenlemeleriyle bu verimin düşmesinin bir diğer nedenidir. Bu sorun istikrar tarafı ağır basan iki turlu bir seçim sisteminin öngörülmesiyle düzelebilir. Kısaca mevcut anayasa ve kanunlarımızdaki düzenlemeler oldukça yetersiz olmakla birlikte sistemdeki çözümsüzlüğü katmerleştirmektedir.⁷⁰ 1982 Anayasası’nda yer alan çoğulcu demokrasiyi ve demokratik hukuk devletini geçersizleştiren hükümler ayıklanarak bu türden hükümlere yeni anayasada yer vermemek oldukça isabetli bir düzenleme olacaktır.⁷¹

Başkanlık sisteminin bürokrasinin işleyişi açısından da oldukça avantajlı olduğu da gözden kaçırılmaması gereken bir gerçektir. Bürokrasilerin temel işlevi kamu hizmetlerinin görülmesinin sağlanmasıdır. Bu görevleri hizmet ifasıyla sınırlı kalmamakta çeşitli biçimlerde iktidarın kullanılmasına etki etme biçiminde kendini göstermektedir. Gelişmiş ülkeler arasında siyasi iktidarın bürokrasi üzerinde en fazla denetim yapan ülkenin ABD olduğu görülmektedir.⁷²

---

⁷⁰ AY, Şadiye, “Türkiye’de Parlamenter Sistem ve Hükümet sistemi Tartışmaları”, Mevzuat Dergisi, Yıl:7, Sayı:77, Mayıs 2004, bkz. <http://www.mevzuatdersisi.com/2004/05a/01.htm>. (16.04.2013)

⁷¹ ESGÜN, İ.Uğur, “Demokratik HukukDevleti İdealine Uygun Bir Hükümet Sistemi İçin Radikal Öneriler”, Yeni Türkiye 5/2013 s.291 <http://www.yeniturkiye.com/PDF/51-283-285.pdf> (30.04.2013)

⁷² TATAROĞLU, Muhittin, “Parlamenter ve Başkanlık Sistemlerinde Siyasi İktidar ve Bürokrasi İlişkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, Yönetim ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl:2006, Cilt:13, Sayı:1 s.114 <http://www.2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/2006-1.htm> (30.04.2013)

Bürokrasi çıkmazları yaşayan ülkemiz açısından başkanlık rejiminin benimsenmesiyle bu sorun da çözüme kavuşmuş olacaktır.

Bugün Türkiye’de uygulanan parlamenter sistemde yasama ve yürütmenin ayrı olduğundan dolayısıyla tam olarak kuvvetler ayrılığının mevcudiyetinden söz etmek mümkün değildir. Çünkü parti başkanlarının milletvekilleri üzerinde sahip oldukları nüfuz ve otorite sonucunda yasama yürütmeye bağımlı hale gelmiştir. İktidar partisine mensup milletvekilleri partisinin kendisine sağladığı imkanlar sayesinde diğer partilerin üyesi bulunan milletvekillerine karşı her açıdan çok güçlü hale gelmekte ve kendi partisinin eksik ve yanlış uygulamalarına karşı çıkmak yerine parti disiplini nedeniyle körü körüne yapılan uygulamaları savunma anlayışı içine girmektedirler.⁷³ Bu durum ülkemizde parlamenter sistemin iyi işleyemediğinin açık bir göstergesidir.

Her alanda hızlı ve etkili karar mekanizmasının işlemesi gereken günümüz koşullarında başkanlık sistemine geçilmesi zaruri bir durum haline gelmiştir. İktidarın kişiselleşmesi olgusunu savunarak başkanlık sistemine karşı çıkanların maalesef günümüzdeki kişiselleşmiş iktidarlara görmezden gelmeleri ve bir önyargıya kendilerini hapsedmeleri mantık dışı ideolojilere bağlı olduklarına işaret etmektedir.

Son olarak başkanlık sistemi avantaj ve dezavantajları içinde barındıran bir sistem olmasına karşılık günümüz ihtiyaçlarına cevap verme olasılığı daha yüksek olan ve parlamenter sistemdeki kısır döngüden kurtulmak isteyen halkımızın isteklerine de daha uygun görünen bir hükümet modelidir.

Başkanlık sisteminin aksayan yönlerini düzeltmeye yönelik rasyonel ve dengeli bir başkanlık önerisi sunularak şu yöntemlerin kullanılması rejimi ülkemizin siyasi koşullarına daha elverişli bir hale getirecektir: Öncelikle bir hususun hangi organın yetki alanına girdiğine dair uyuşmazlıklara ilişkin olarak yetkili organı belirlemek amacıyla Yüksek Mahkeme ya da Anayasa Mahkemesi’ne başvurulmalıdır. Kararların alınma sürecinde yasama organı ve başkan arasındaki uyuşmazlıkların çözümü için sorun ülke açısından ciddi bir hal aldığı anda referanduma gidilmelidir. Referandumun gereksiz yere kullanılmasını

⁷³ KUZU, s. 59.

önlemek için bu sayıya belli bir sınır getirilmelidir. Başkan ve yasama organı seçimleri aynı tarihlerde ve aynı süre için yapılmalıdır. Buna rağmen iki organ arasında ciddi çatışmaların ortaya çıkması durumunda seçimlerin yenilenmesini öngören bir mekanizma getirilmelidir. Seçim sistemi olarak nispi temsile devam edilmesi başkanın mensup olduğu partinin ezici çoğunluk elde etmesini engelleyeceğinden sistemin demokratikliği açısından oldukça faydalı olacaktır.⁷⁴

KAYNAKLAR

- AKGÜL, M. Emin : Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokrasilerindeki Anlamı, Ankara 2010 (Ankara Barosu Dergisi Sayı:2010/4)
- ATAR, Yavuz : Türk Anayasa Hukuku, Konya 2007
- BAL, Bülent :İstikrarsız Parlamenta-rizme Karşı Başkanlık Sistemi İstanbul 2011
- BİLİR, Faruk, TUNÇ, Hasan, YAVUZ, Bülent: Türk Anayasa Hukuku, Ankara 2012
- BİLİR, Faruk : Yeni Anayasa Yeni Mutabakat, Ankara 2012
- DİKİCİ, M.Fatih : Anayasa Hukuku, Ankara 2005
- GÖZLER, Kemal : Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş, Bursa 2009
- KABOĞLU, Ö.İbrahim: Anayasa Hukuku Dersleri Genel Esaslar, İstanbul 2006
- KUZU, Burhan : Her Yönü İle Başkanlık Sistemi, İstanbul 2011
- ODYAKMAZ, Zehra, KAYMAK, Ümit, ERCAN, İsmail : Anayasa Hukuku, İdare Hukuku, Ankara 2006
- ÖZBUDUN, Ergun : Anayasa Hukuku, Ankara 1995
- ÖZER, Attila :Anayasa Hukuku Genel Esaslar, Ankara 2005
- TEZİÇ, Erdoğan : Anayasa Hukuku, İstanbul 2009

---

⁷⁴ ATAR, s. 149.

TUNÇ, Hasan, YAVUZ, Bülent : Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi, Ankara 2009 (TBB Dergisi Cilt:81)

ULUŞAHİN, Nur : Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi

YANIK, Murat : Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, İstanbul 1997

YAZICI, Serap: : Başkanlık Sistemleri Türkiye İçin Bir Değerlendirme Ankara 2005 (TBB, Başkanlık Sistemi)

YÜZBAŞIOĞLU, Necmi : Anayasa Hukuku El Kitabı, İstanbul 2008

İNTERNET KAYNAKLARI

AY, Şadiye : Türkiye’de Parlamenter Sistem ve Hükümet Sistemi Tartışmaları <http://www.mevzuatdergisi.com/2004/05a/01.htm> (16.04.2013)

ESGÜN, İ.Uğur : Demokratik Hukuk Devleti İdealine Uygun Bir Hükümet Sistemi İçin Radikal Öneriler http://www.yeniturkiye.com/PDF/51_283_285.pdf (30.04.2013)

GÖNENÇ, Levent : Türkiye’de Hükümet Sistemi Tartışmalarına Kısa Bir Bakış ve Mevcut Hükümet Sisteminin Niteliği [http://www.tepav.org.tr/turkiyede-hukümet-sistemitartismalarina-kisa-bir-bakis-mevcut-hukümet-sisteminin -niteliği.pdf](http://www.tepav.org.tr/turkiyede-hukümet-sistemitartismalarina-kisa-bir-bakis-mevcut-hukümet-sisteminin-niteliği.pdf) (25.05.2013)

GÖNENÇ, Levent : Hükümet Sistemi Tartışmalarında Başkanlı Parlamenter Sistem Seçeneği <http://www.yasayanayasa.ankara.edu.tr/docs/makaleler/hukümet-sistemi-tartismalari.pdf> (30.04.2013)

KAHRAMAN, Mehmet : Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık ya da Yarı Başkanlık Sistemlerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği <http://www.mku.edu.tr/files/25-dosya-1355414446.pdf> (25.05.2013)

TATAROĞLU, Muhittin : Parlamenter ve Başkanlık Sistemleri İktidar ve Bürokrasi İlişkileri Açısından Bir Değerlendirme <http://www.2.bayar.edu.tr/yonetimekonom-dergi/2006-1.htm> (30.04.2013)

TURHAN, Mehmet : Anayasa Hukukunda Hükümet Sistemi Tartışmaları <http://www.liberal.org.tr/upresimler/liberal-dusunce-sayi66.pdf> (30.04.2013)

ULUŞAHİN, Nur : Türkiye’de Mevcut Hükümet Sistemi’nin Niteliği ve Rejimin Başkanlık Sistemi’ne Kaymasının Getireceği Tehdit ve Tehlikeler <http://www.sobiad.org/eJOURNAL/dergiHIA/arsiv/2011/04nur-ulusahin.pdf> (30.04.2013)

YILMAZ, Sait : Başkanlık Sistemi; ABD Türkiye’ye Örnek Olabilir Mi? <http://www.usam.aydin.edu.tr/analiz/baskanlik-sistemi-abd-turkey.pdf> (30.04.2013)